

процесів (пізнавальних, емоційних, вольових) й, закріпившись, можуть перетворитися в особливі властивості та якості особистості.

Список використаних джерел:

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с.
2. Левитов Н.Д. Фрустрация как один из видов психических состояний / Левитов Н.Д. // Вопросы психологии. – М. 1967. № 6. – С. 118-129.
3. Маклаков А.Г. Общая психология / А.Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2001. – 592 с.
4. Мильман В.Э. Стресс и личностные факторы регуляции деятельности / В.Э. Мильман // Стресс и тревога в спорте : международный сб. науч. статей / сост. Ю.Л. Ханин. – М., С. 24-46.
5. Щербатых Ю.В., Мосина А.Н. Дифференцировка психических состояний и других психологических феноменов / Ю.В. Щербатых, А.Н. Мосина. – Казань, 2008. – С. 526-528.

Цуркан Г.М.

студентка,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ І ЇХ ФОРМУВАННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Вольові якості являють собою одну із граней особистості. Як і характер, вони не успадковуються, а розвиваються тільки у процесі виховання та соціалізації. Вольові якості – це відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її влади над собою.

Розрізняють чимало позитивних і негативних вольових якостей, тому доцільно розглянути лише основні з них. Найвдалішу класифікацію вольових якостей зробив В. Калін [4, с. 176]. Такі

вольові якості, як енергійність, терплячість, витримку та сміливість, відносять до основних (первинних) якостей особистості, і функціональні прояви цих якостей є односпрямованими регуляторними діями свідомості, що набирають форми вольового зусилля.

Таким чином, воля підлітка – це певна сукупність психічних властивостей, яка характеризує досягнутий рівень свідомої саморегуляції особистості; ця сукупність властивостей складається протягом життя. Вольові якості особистості є відносно сталими, незалежними від ситуації, стійкими психічними утвореннями.

Цілеспрямованість виявляється у підкоренні людиною своєї поведінки певній життєвій меті; цією головною метою обумовлені більш окремі цілі, досягнення яких стає засобами на шляху до головної. Самостійність знаходить виявлення у вмінні людини дотримуватись власних принципів, єдиної власної лінії у діях, незважаючи на тиск суспільства, зовнішньої ситуації [2, с. 68-69].

У свідомому підкоренні власної поведінки певним правилам та нормам виявляється дисциплінованість [1, с. 69-70].

Будова волі людини суттєво залежить від її змісту, тобто від того, яке відношення складається між партикулярно-особистісним і суспільно-значущим, між феноменальним і сутнісним. Вольові якості людини належать до найістотніших її якостей, вони завжди грали провідну роль у найбільш величних подіях історії людства: у героїчних вчинках та відкриттях. Воля виникла в трудовій діяльності людини, що опановує закони природи, й у такий спосіб отримує можливість змінювати її у відповідності зі своїми потребами. К. Маркс писав: «Крім напруги тих органів, якими виконується праця, протягом усього часу праці необхідна доцільна воля, що виражається в увазі....» [1, с. 387].

У структурі навчальної або трудової діяльності навмисні дії утворюють її вищий рівень, їм притаманні свідомо поставлена ціль і вибір засобів, необхідних для досягнення цієї мети. «Чим більш... – писав Ф. Енгельс, – люди віддаляються від тварин, тим більше їхній вплив на природу приймає характер навмисних, планомірних дій,

спрямованих на досягнення визначених, заздалегідь намічених цілей» [1, с. 386].

В ряді досліджень В.Селіванова, В.Каліна виділено ряд характеристик особливостей «стилю» діяльності тих підлітків, у яких існують недоліки в розвитку волі [5, с. 211]. До них належать важкість переходу від неробочого стану до виконання цілеспрямованих дій, тривалий період «розкачування», нездатність до монотонності чи деталізованої роботи, невміння довести справу до кінця.

Активність вольового самоствердження розпочинається в підлітковому віці. Для підлітків виховання сильної волі часто виступає, як самоціль. Це період складного і суперечливого становлення вольових якостей особистості. Цілеспрямованість в навчанні, самостійність, рішучість, з якими підліток долає труднощі на шляху до здійснення мети, свідчать, що він з об'єкта волі інших людей поступово перетворюється на суб'єкт власної волі. Але те, чи набере цей процес позитивних форм або ж почнуть виникати збочення, залежить від виховання.

Для юнацького віку характерні подальший інтенсивний розвиток вольових якостей і відповідно відносна завершеність їх формування. Вольові якості стають компонентами й рисами характеру особистості. В поведінці старшокласників проявляється стійкість у розподілі вольових зусиль відповідно до домінуючих інтересів. Вольова активність уже відповідає суспільним вимогам. Але, які вольові якості і на якій стадії завершеності включаються в структуру характеру особистості – це залежить від багатьох обставин, зокрема й від перебігу процесу підліткового самоствердження, від соціального вибору та самовизначення в юності, від самовиховання кожної особистості.

Особливість вольових дій полягає в тому, що мета в них, як правило, підпорядкована не одному, а двом-трьом або ще більшій кількості мотивів, різних за змістом, силі і значущості для суб'єкта. Мотиви можуть бути однієї спрямованості або різноспрямованими. Наприклад, службовцю організації необхідно підготувати будь-якої пакет документів. Його цікавить його робота, він має намір

отримати високу заробітну плату, і хоче, щоб керівник його особливо виділив. У цьому випадку три різних мотиви – пізнавальний, отримати високу зарплату і престижний – мають загальну спрямованість, так що боротьба між ними не виникає. Під їх впливом формується мета – докладно виконати роботу.

У психологічній літературі відзначається неоднозначність поглядів спеціалістів на проблему розвитку волі. Поки ще немає єдиної думки стосовно психологічної структури вольових дій, потребують уточнення основні термінологічні поняття, а також критерії оцінювання готовності до вольових напружень. Водночас, незважаючи на різноманітність варіантів визначення волі, можна впевнено говорити, що воля – це здатність людини діяти у напрямку свідомо поставленої мети, долаючи при цьому зовнішні й внутрішні перешкоди. В нашому дослідженні ми беремо за основу визначення І. Беха: воля – це функція людської психіки, яка полягає у владі над собою, керуванні своїми діями й усвідомленому регулюванні своєю поведінкою; прагненні досягти мети [3, с. 36].

Список використаних джерел:

1. Анохин П.К. Общая теория функциональных систем / П.К. Анохин. – М. : Медицина, 1975. – С. 69-70, 386, 387.
2. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования / А.Г. Асмолов. – М. : МГУ, 1984. – С. 68-69.
4. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 1995. – 36 с.
5. Калин В.К. Классификация волевых качеств / В.К. Калин // Эмоционально-волевая регуляция поведения и деятельности. – Симферополь, 1983. – 176 с.
6. Скрипченко О.П. Загальна психологія / О.П. Скрипченко, Л.Н. Роменська, З.Г. Огороднійчук, Т.В. Зелінська. – К.: АНН, 1986. – 211 с.